

NOTÍCIA INTRODUCTÒRIA

«Clou-te, cúpula verda per sobre el meu cap cristallina!»
CARLES RIBA, *Elegies de Bierville*: V.

«... i el corriol d'orenga que termenava l'hort.»
GUERAU DE LIOST, *Selvatana amor*: Camins.

«Die Bäume, die ich je bewundert, diese
fühlbare Ferne, die gefühlte Wiese...»
«Els arbres admirats, l'estremiment
de les prades, la incerta llunyania...»
RAINER M. RILKE, *Die Sonette an Orpheus*: II.
(Trad. catalana d'Alfred Badia.)

Recórrer a la creació poètica d'altri a l'hora d'encapçalar aquesta obra sobre la vegetació dels Països Catalans representa, per a l'autor, un gran descàrrec de consciència, l'expressió d'una irrefrenable pulsació íntima. L'autor, en efecte, és conscient de la relativa ariditat del seu producte literari —ariditat, potser, altrament inevitable— i se'n sent prou aclaparat, sobretot perquè tercers, davant del mateix tema —el màgic món de la vida vegetal—, han respost amb la fèrtil vibració del poema, senyal d'una sensibilitat superior a què cal, tanmateix, no renunciar, perquè el coneixement científic glacial, orfe de passió amatòria, denuncia esperits malaltissos que es diuen objectius simplement perquè són cruels. Efectivament, l'acuitat en el discerniment ve de la finesa de l'esperit, no pas de la fredor de l'ànima, i per això considerar incompatible la pretesa seriositat de la ciència amb l'exaltació de la poesia és tan insensat com reduir un ganivet a la seva sola fulla, instrument aleshores prou tallant, però tanmateix inempunyable.

L'autor se sent escrit per ploma de Riba o de Rilke, per exemple, i per això els manleva els mots, perquè en comparteix el sentiment sense posseir-ne el do. I ho diu als qui consultaran aquest llibre, a fi que estiguin honestament advertits de la seva inutilitat, si una aura de passió complementària no els permet de transcendir-lo. Que ho sàpiguen: aquesta obra els informarà, però no els emocionarà, i per això és inútil en ella mateixa i necessita que la penetrin de suggestions, que en destriïn els termes analítics de què es serveix, de la realitat que aspira a formular tot compendiant-la. Quedi això ben establert i desautoritzada per endavant, doncs, tota actitud d'unció científica davant de l'obra; altrament, els seus modestos valors reals tampoc no la'n farien, ben segur, mereixedora.

Aquest llibre duu, també, una dedicatòria. Els termes de l'endrecça són prou clars i no demanen gaire explicacions complementàries. Només afegir que fou el mateix Oriol de Bolòs qui proposà a l'autor d'escriure el llibre present. Això s'esdevingué ja fa un cert temps, concretament el 1975, i a requesta d'un grup editorial que després es desinteressà de

la iniciativa. Han calgut cinc anys, doncs, per a concebre i escriure el text —activitats compartides, és clar, amb prou d'altres ocupacions—, per a dotar-lo de la il·lustració escaient i per a preparar-ne l'edició. En aquest darrer sentit, cal que l'autor palesi el seu agraïment a Ketres Editora, editorial incorporada tardanament a l'empresa, però que ha assumit la publicació del producte amb rapidesa, illusió i gran eficàcia, malgrat els esforços de tot ordre que li ha calgut vèncer (en realitat, per a una cultura modesta —si no mesquina— com la catalana, un llibre així és un luxe, i un editor que l'emprenqui, un mecenes). I també, és clar, a Oriol de Bolòs, per la prova de confiança dispensada. La magnífica tasca dels il·lustradors, coautors com de fet són, més encara que un agraïment demana un comentari, cosa feta en ulteriors paràgrafs.

En un altre ordre de valors, resulta convenient d'informar el lector de les característiques metodològiques i de presentació observades.

Cal fer notar, en primer lloc, que aquest llibre vol ésser un manual de nivell mitjà, no pas una obra de simple divulgació, ni tampoc un corpus fitocenològic exhaustiu o, menys encara, una obra de recerca. Si en res ha exigint un treball d'investigació, ha estat en l'aplec i regularització de la dispersa informació existent i en la normalització de la nomenclatura popular de les comunitats vegetals, segons serà comentat. Els seus destinataris naturals són els estudiants universitaris i les persones ja iniciades en el món de la botànica i/o de la biogeografia.

L'obra s'inscriu i limita —ahora que el pretén recobrir totalment— a l'àmbit territorial dels Països Catalans (cf. mapa adjunt), marc que l'autor reconeix com el seu nacional propi, biogeogràficament tan artificiosos com qualsevol altra circumscripció de base humana, però no pas més; sobre les raons o pertinència d'aquesta tria, doncs, cap altre comentari, fora de manifestar l'autor que se sentiria molt satisfet de posseir en el futur prou competència per a concebre obres anàlogues, però d'abast geogràfic més gran, la península ibèrica, per exemple.

Segons és explicat al punt 1.1.5, aquesta obra segueix la metodologia de la S.I.G.M.A. (escola de Zuric-Montpeller) a l'hora d'individualitzar, descriure i ordenar els elements de vegetació o comunitats vegetals. Cal dir que respon a uns criteris selectius, no pas exhaustius, quan es tracta d'enumerar i comentar les comunitats que apareixen als Països Catalans; això no obstant, les comunitats més rellevants d'entre les secundàries són recollides en lletra de cos més petit, i en qualsevol cas la taula sistemàtica de l'apartat 4.1 les enumera i classifica en llur totalitat. En conjunt, l'obra consta de cinc grans blocs conceptuals, formalment encavalcats els uns sobre els altres: les generalitats sobre la ciència de la vegetació (capítol 1) i sobre les zones i regions paisatgístiques dels Països Catalans (capítol 2); l'enumeració i descripció sistemàtiques de les unitats de vegetació dels Països Catalans (capítol 3), que és el bloc més extens i pormenoritzat; la taula fitocenològica exhaustiva de les comunitats vegetals dels Països Catalans (apartat 4.1); la informació bibliogràfica general (bibliografia) i l'específica de cada comunitat (apartat 4.2), tot complet fins a 1979; i un nomenclàtor fitocenològic que recull, per ordre alfabètic i de manera resumida, la informació que el capítol 3 brinda «in extenso» i ordenada biogeogràficament.

El tronc del llibre és, en efecte, el capítol 3. Les comunitats hi són tractades amb un cert detall, d'acord amb criteris d'ordenació biogeogràfica i fisiognòmica, com ja ha estat dit: la terra baixa mediterrània, la línia litoral, la muntanya mitjana plujosa, etc., i dins de cada regió les zones corresponents (alzinars, màquies litorals, rouredes, etc.), i dins de cada zona les comunitats que pertoquen. Una ullada a l'índex analític posa de seguida en evidència els criteris d'ordenació i estalvia de més comentaris; tanmateix, el foli literari de cada plana recorda al lector, en tot moment, el marc biogeogràfic general a què correspon el text consultat.

Cada comunitat tractada, al lloc on és descrita, és afectada d'un exponent volat que remet a la relació bibliogràfica de l'apartat 4.2 i, també, a l'ordenació sistemàtica de la taula 4.1; a l'encapçalament de 4.1, justament, són exposats els criteris d'establiment d'aquests exponents, les fonts utilitzades, etc. A la relació bibliogràfica de 4.2, hom facilita les referències corresponents, amb indicació de la plana on comença el tractament de la comunitat en qüestió; si se'n parla en diversos punts esparsos, hom consigna les diferents planes d'origen. Quan la comunitat tractada apareix a la bibliografia amb una denominació diferent a l'emprada en el present llibre —petites diferències ortogràfiques a banda—, són consignades les equivalències sinonímiques. Hom remet primer a la descripció inicial de la comunitat, si ha estat feta als Països Catalans; després hom consigna les altres referències, per ordre alfabètic d'autors.

La normalització de la denominació vulgar de les comunitats ha requerit una atenció especial i, juntament amb l'exhaustivitat del corpus bibliogràfic, és una de les aportacions originals del present llibre. Els criteris seguits són amplament exposats en la introducció que precedeix el nomenclàtor fitocenològic (p. 477), a la qual l'autor remet el lector. Els noms vulgars de les espècies responen, bàsicament, a les dades de MASCLANS (1954 [1981, a la segona edició present]), enriquides amb dades de camp recollides per l'autor, amb les formulacions adoptades per la «Gran Enciclopèdia Catalana», i amb regularitzacions de nou encuny que l'autor proposa per primer cop.

La il·lustració mereix un comentari particular. Ha recaigut sobre dos dibuixants excepcionals, capaços cada un d'ells de prestigiar una obra amb llur sola participació. Enrolar-los en l'empresa d'il·lustrar la present constitueix, sens dubte, el més gran encert de qui això escriu, car la força expressiva de llurs dibuixos, no complementa, sinó que suplementa, la part textual; en rigor, els dibuixos sols, tots ells originals i expressament concebuts, amb peus una mica més discursius, haurien pogut constituir un llibre independent i carregat d'informació. Per això Eugeni Sierra i Josep Nuet figuren com a coautors del llibre, per simple justícia distributiva. Els dibuixos de plantes eixits de la ploma internacionalment reconeguda d'Eugeni Sierra confereixen a l'obra el valor afegit d'una quasi-flora dels Països Catalans (més de cinc-centes espècies hi són representades amb detall i amb total rigor científic) i d'una creació plàstica de vàlua; Josep Nuet, a son torn, ha preparat impecablement nombrosos esquemes i sobretot ha reeixit a copsar i plasmar la idea, llargament acaronada per l'autor, de representar en aparent tridimensionalitat les comunitats principals tractades a l'obra, cosa que només podia fer un gran dibuixant doblat de botànic i excursionista, que és el cas de Nuet. Haver treballat i discutit junts els temes i resolt comunament els problemes gràfics sorgits, ha resultat per a qui això escriu una experiència molt enriquidora i plaent.

Calen, finalment, alguns comentaris d'ordre conceptual, que seran, allora, un reconeixement públic d'algunes objeccions a fer a l'obra.

Alguns trobaran el llibre abstrús, i d'altres, per contra, trivial. Són els perills dels tractats de nivell mitjà. El nivell i el tractament són intencionats i, doncs, responen a un pla deliberat, no pas casual, cosa que exclou tota sospita d'improvisació (però que no és, naturalment, garantia de solvència en el propòsit). Tanmateix, l'adopció plena de la sistemàtica sigmatista semblà irrenunciable a l'autor, malgrat conèixer-ne la complexitat formal: altres sistemes més senzills són també més imprecisos, i per tant, a la llarga, més complexos i nebulosos. Cal admetre, però, que el llibre no es pot llegir d'un glop —cap manual no és una novella—, sinó més aviat consultar, i en aquest sentit decebrà alguns; només les parts introductòries dels grans apartats, així com els dos primers capítols, admeten una lectura seguida i vagament amena.

El present manual selectiu i de nivell mitjà sobre la vegetació dels Països Catalans no és, doncs, com ha quedat dit, ni una flora, ni un tractat savi de fitocenologia especial dels Països Catalans. Cal reiterar-ho, perquè una i altra coses, parcialment inexistents encara, configuren buits inquietants en el camp acadèmic de la nostra cultura. El primer, sortosament, és a punt d'ésser cobert gràcies a l'obra —ja en premsa— «Flora dels Països Catalans», bàsicament deguda a O. DE BOLÒS i J. VIGO, text del qual el present llibre resultaria modestament complementari, si no fos que un i altre s'adrecen a públics no del tot coincidents —per raó de llur mateixa natura—, a part les diferències de vàlua relativa nascudes del superior criteri dels professors de Bolòs i Vigo, dels quals l'autor ja s'ha declarat simple i agraït deixeble.

Aquest llibre s'ajusta a la manera de veure més difosa entre els botànics catalans, els quals interpreten la nostra vegetació d'«Europa estant»: les originalitats ibèriques que pugui contenir, o les residualitats magribines que s'hi marfonen, potser resulten preterides a causa d'aquesta òptica, que tendeix a considerar com a normal allò que és normal a Europa —a l'Europa mediterrània, si més no— i com a excepcional allò que hi és rar. Cal acceptar que aquesta actitud és del tot defensable a Catalunya, mig eurosiberiana com és, i menys sostenible, per exemple, al País Valencià, més ibèric com resulta. Altrament, comença de prendre cos entre força botànics una concepció àmplia de la regió mediterrània, segons la qual concepció farien part del món mediterrani, no només la vegetació esclerofilla (o mediterrània clàssica), sinó també la semicaducifòlia, aciculifòlia eixuta, etc. (o submediterrània clàssica) i fins potser la d'alta muntanya amb eixut estival. És una posició defensable, detonant segons els esquemes tradicionals, però potser destinada a canviar les concepcions actualment vigents; tanmateix, els canvis afectarien les grans unitats de referència genèrica, però no pas les comunitats concretes, ni les qüestions específiques. En diversos d'aquests sentits, la present obra presenta algunes discrepàncies formals amb la manera de veure d'escoles espanyoles o franceses, discrepàncies tan certes com la bona entesa científica amb què, malgrat tot, l'autor s'hi sent relacionat: la discrepància cordial —en aquest cas, en purs aspectes de forma— és un dels al·licients que, en denunciar paradoxes, fan divertida —o sigui interessant— l'activitat científica.